

دانشکده علوم معقول و معقول
تهران

فهرست نگارهای - دارای شيرازی

تجارت
محمدتقی دانش‌پرو
دور دانشگاه تهران

نماینده چهارصد و پنجاه سال تولد صدرالدین شیرازی

اردیبهشت ماه ۱۳۴۰ - دی‌ماه ۱۳۸۰

چاپخانه دانشگاه

دفتر نشر دانشگاه تهران

تجارت

محمد نقی دانش پژوه

صدرالدین محمد بن ابراهیم رحیمی شیرازی (۹۷۹ - ۱۰۵۰) که به صدرای شیرازی و ملا صدرا و صدر المتعالیین نام دارد است از فیلسوفان جامع و صاحب نظر روزگار صفوی است و او در چند کتابهای خود بویژه در اسفار روض جمع و گرد آوردن بوسه‌های دیگران اینس در همه بود ولی خود او هم در محب و خیال و عمل و حرکت و حدود عالم و نفس و معنای و پندار حاضی دارد که از خود او است و کمتر در آثار دیگران دیده میشود.

آنها مسلم به رای شیرازی در روزهای ده چهل کتاب و رساله و مقاله و نامه میرسد که در همه اصل همه می است و اینک آنها را میسناسیم که شش از آنها ام ۱۸ است است که در هر سه هاوسر گذشت نامه ها از آنها نام شده و برخی از آنها نامند از صدرالدین محمد دمشقی شیرازی و برخی از پسر خود صدرا باشد و برخی هم گونا نام دیگر رساله‌های خود صدرا شیرازی است و برخی را هم من چون نسخه آنها را دیده‌ام میوانسته‌ام درباره آنها داوری کنم، همه آنها پس از نام کردن آنها را در صحیح شیرازی تمام آنها را در محمول و مشمول در شمرده میشود.

الف - آثار صحیح و متیقن

- ۱- **آثار الاثر** که مشتمل بر ایمی در درجه (۱۱) چاپ رسیده است
- ۲- **آثار الاثر** که مشتمل بر مجموعه رسائل در ۱۳۰۲ و در هاشم رساله البصیر و المصدق او در رساله الجوهر المسید علامه حلی در تهران ۱۳۱۱ چاپ سنگی

ورسالة تصور وتصديق (ص ۱۹ وجاهای دیگر) نیز حردہ گرفته اسب ، در آن عبارت
«كما حققنا ذلك في اسفارنا الالهية» دیده میشود (ص ۸)

۹= التفسير - برای سوره های الماتحه و النقرة تا آیت «كونوا قردة قردة حاسئين» و الواقعة و الحديد والجمعة والاعلى والرلرال والصحي و الطارق والطلاق و آیتهای الکرسی والنور و «تري الحبال تحسبها حامدة» بروش عرفانی و فلسفی خود اونا بتطبیق قرآن با آرای فلسفی خود گرچه بطاهر میگوید که «تأ فلسفة لا يطابق قوايمها قوانين الشريعة» اودر تفسیر سوره اعلى از تفسیر همین سوره منسوب باین سیمیا که از امام رازی است بندهایی گرفته و می آنکه میگوید در آن گذارده اسب (ف ۲۳۹۶) پاره ای از این تفسیرها در چاپ سنگی ۱۳۲۰ تهران هست تفسیر سوره اعلى نا کشف الفوائد چاپ شده اسب

(ادبیات ۱۳۱ - بادلایان فارسی ۲۸۳۰/۱۵ - بروکلن ۲ S ۵۸۹ - حقوق ۲۹۴ - سپه ۱۲۸۱ - طوس ۴۱۵۴ و ۴۲۱ و ۴۷۱ - مجلس ۲۶۲ - مروی ۴۰۱)

۱۰= التنقيح - در منطق عربی دارای عنوانهای لمعه و بروش متاخران و رساله حوی اسب و من نسخه ای از آن را از روی نسخه ای که از روی نسخه مرحوم میرزا طاهر تنکاسبی نوشته بودند برای خود نوشته ام و اکنون میدانم که نسخه تنکاسبی کجا است

آغار: الحمد لله الذي رفع سماء العقل الهادي الى اصول الراي وفروع العقل وبعد فاني مهد وهاجر اياك من المطلق الى اصول منقحة فصولها عن فصول انجام : ومن لم يجعل الله له بورا عمله من نور (قدتم الكتاب المسطبات الشريف الموسوم بالتنقيح لصدرا الافاضل)

۱۱= حاشية شرح حكمة الاشراف - که در آن بروش خاص آمیخته با عرفان و فلسفه مشائی خود از فلسفه اشراقی بحث نموده اسب ، چاپ سنگی شده در هامش همین شرح در ۱۳۱۵ در آن از اسفار اربعه و شواهد ربوبیه (ص ۳۰۹ و ۳۵۵) یاد شده است (برون Supp ۵۵ - ف ۲۳۷)

شده است (در بعه ۸۲ - دانشگاه ش ۲/۲۶۰۸ - ف ۷۷ - طوس ۴ ۱۰۸) (۱) در آن ار
والاسفار الاربعة یاد شده است

۳- اجوبة المسائل که در آن به پاسخ پرسش شمس الدین محمد گیلانی پاسخ
گفته است، همانکه در هاشم چاپ مبدع و معاد اومی بینیم (ف ۱۷۹ - طوس ۴ ۱۰)

۴- اجوبة المسائل الذهبية پاسخ پرسشها ایسکه حواحه طوسی ار شمس الدین
عبدالحمید بن عیسی خسرو شاهی کرده و پاسخ می نگرفته است، همانکه در هاشم مبدع
و معاد (ص ۳۷۲ - ۳۹۱) و شرح هدایه (ص ۳۸۳ - ۳۹۳) آمده است (ف ۱۷۹ - طوس
۴ ۲۷۵) او در اسفار از این پاسخ خود یاد کرده است (باب ۷ فصل ۵ سفر ۴)

۵- اسرار الایات و انوار الیقینات - در یک مقدمه و ده مشهد است و تفسیری
است عرفانی و فلسفی و ملا علی نوری بر آن حاشیه نوشته (مجلس) و در تهران سال ۱۳۱۹
بچاپ سمگی رسیده است

(برو کلمن ۲S ۵۸۹ - پاریس ۱۳۶۶ - طوس ۴ ۲۰۵ - مجلس ۴ ۲ - مری
۷ ۱)

۶- اکسیر العارفين فی معرفة طریق الحق والیقین - در چهار محدث است و
در رسائل بچاپ سمگی رسیده است

(برو کلمن ۲S ۵۸۹ - دانشگاه ش ۵/۲۰۶۸ - طوس ۴ ۲۸ - مجلس ۲ ۳۴۹) او
در آن اتحاد عاقل و معقول را ثابت میکند (ص ۳۱۸)

۷- الشخصی - (مقاله فی تحقیق) که در رسائل بچاپ رسیده است

(برو کلمن ۴۱۳۲ و ۲S ۵۸۹ - دانشگاه ش ۳/۲۶۰۸)

۸- التصور والتصديق - (رسالة فی) چاپ سمگی شده در تهران سال ۱۳۱۱

والجوهر التصيد علامة حلی (برو کلمن ۲S ۵۸۹ - طوس ۴ ۳۹۶) او در این رساله
بخوبی از این مسئله منطقی بحث نموده و از سخنان قطب رازی در شرح شمسیه و مطالع

۱- از «ف» فهرست دانشگاه تألیف نگارنده و از «طوس» فهرست آستان قدس خواسته

شده است

گرفته است و نیمی اربین شرح درد سال المشاعر در ۱۳۱۵ و نیمه دوم آن درد سال اسرار الایات در ۱۳۱۹ بچاپ سنگی رسیده است (طوس ۴ ۱۸۳)

۱۶- *الحکمة المتعالیة فی الاسفار الاربعة العقلیة* - که نام «الاسفار» هم شناخته شده و صدرای شیرازی در این نامگذاری گویا از محقق حمیری که رساله‌ای درباره «الاسفار الاربعة» دارد (ش ۱/۲ ۲۴۰ ۱۸) داشگاه ص ۱۸) پیروی نموده است (۱) این کتاب در چهارمجله در سپاهان بکوشش علی‌پناه ربوری و محمد حسن فانی ربوری در رب ۱۲۲۲ باندازه رحلی بزرگ بحط نسخ بچاپ سنگی رسیده است دوباره بیر در تهران یکی دو سال است که ریر چاپ است

در آن از اجوبة المسائل المصیرة (باب ۷ فصل ۵ سمر ۴) و طرح الکونین (ص ۱۰) و تعالیق شرح حکمت اشراق (فصل ۳ باب ۷ سمر ۴) یاد شده است
(برو کلمن S ۲ ۵۸۸ - بر ۱۰ supp - بهارش ۳۳۱ - حقوق ۳۳۱ - طوس ش ۲۶ و ۳۳۹ - ۳۳۹ - ۲۵۲ و ۲۲۰۶ - مجلس ۲ ۵۳۲ و ۶۴)

صدرا در این کتاب که در ۵۸ سالگی سال ۱۰۳۷ (۲) بدان می پرداخته و بر گترین اثر او است بیشتر از المباحث المشرقیة امام راری گرفته و دروش اورفته است عبارات افلوطیس و کندی و فارابی و عامری و ابن سیمیا و مشکوبه راری و شهرستانی و ابوالرکات و شیخ اشراقی و ابن عربی و غزالی و طوسی و دشتکی و دوایی و دیگران در آن فراوان است و چاپ این کتاب بی مراجعه بکتابهای این دانشمندان بپیده است و آرای خاص صدرای شیرازی هم آنگاه پدیدار میشود که چایی انتقادی از این کتاب بزرگ بشود و دروش گردد که چه اندازه از عبارات دیگران نام و بی نام در آن کتاب گنجانده شده و عبارتهای خود او کدام و رای خاص خود او کدام است چنانکه همه شاید پندارند که رای حدوث دهری ساخته و احسراع میرداماد است ولی باحواددن رساله حدوث عالم

۱- در هامش شرح هدایه شیرازی بحثی در این باره از میرزا رضای اصفهانی و میرزا محمد حسن بوری هست (ص ۳۹۴ و ۳۹۷)

۲- فهرست حقوق ص ۳۳۱ - محجة البیضاء ۱۳۰۱ - فهرست تسمیرات بخجوابی ص ۱۲۹

۱۲- حاشیة الشفاء - که برالهی شعیب ابن سینا (آعارف سیردهم تا پایان مقاله ششم در علت و معلول) است و در ۱۳۰۳ در تهران با همین کتاب بچاپ سبکی رسیده است (طوس ۴ ۴۹۸ - ف ۲۴۰)

در آن از کتابها و رساله‌ها و اسفار اربعه (ص ۱۲۶ و ۱۷۹ و ۲۱۱) یاد شده است

۱۳- حدوث العالم - (رسالة فی) که در رسائل بچاپ رسیده است در آن از مسئله حدوث عالم و روش خاص خود بحث کرده و حدوث دهری استاد خود سید داما را پذیرفته است این بحث در اسفار او هم دیده میشود و ما با او در این رساله همان مطالبی را که در اسفار گفته است تارگو میکند (برو کلمن ۴ ۱۳۲ - دانشگاهش ۲۶۰۲ و ۶/۲۶۰۸ - طوس ۴ ۱۲۲ - ف ۲۴۶) در آن از «الشواهد الربوبية» یاد شده است (ص ۷۹ - ۱۰۲) در نسخه ۶/۲۶۰۸ دانشگاه که از روی خط او دوشبه شده حاتمه ایست که در نسخه خط خود او ش ۲۶۰۲ دیده نمیشود در این نسخه نامه ایست از صدرالدین شمسای کیلانی بخط خود او که میگوید من این رساله را برای خواندن تو فرستاده‌ام

۱۴- الحشر - یا طرح الکونین فی حشر العالمین که در هشت فصل است و در آن روش نموده که تارگش همه چیزها جدا است و همه چیزها را رساحیر است و رساله ایست بسیار لطیف و در آن از اسفار اربعه یاد شده و در رسائل ۲ هاشم میده و معاد و هاشم کشف العوائد حلی در ۱۳۰۵ بچاپ سبکی رسیده است (برو کلمن ۴ ۱۳۲ و S ۵۸۹۲ - طوس ۴ ۳۱۲ - ف ۲۹۸)

۱۵- الحکمة الرشیدة - که فشرده ایست از آرای او و در دو مشرق و با المصاحف در تهران در ۱۳۱۵ بچاپ سبکی رسیده است در آن از کتب مسوط (ص ۱۱۹) و اسفار اربعه و کتب و رسائل و رساله حدوث (ص ۱۲۷ و ۱۴۴ و ۱۶۶) یاد شده است (برو کلمن S ۵۸۹۲ - طوس ۴ ۹۵ - ف ۳۰۰)

شیخ احمد احسائی بحواش ملامشهد بن ملاحسین علی شستری در کتابشاه در ۱۲۳۶ شرحی بر آن نوشته و آن حردده گیری کرده است (حقوق ۳۷۱ - فهرست احسائی ۲ ۳۲) ملامحمد اسماعیل بن محمد سمیع نیز شرحی بر آن نوشته و از شیخ احسائی حردده

و تدکړ و تصوف نگاشته و آیات و احادیث مبرهن داشنه نس مفید و سودمند و کمیاب و
عریز الوحد است،

(مجلس ش ۱۰۳ در د سال الواردات العینیه که در فهرست آجا (۲ ۵۰) ار آن یاد شده
اسب - ریوص ۸۲۹ ش Add 16832/9 - طوس ش ۵۹۵ مورخ ع ۱۲۸۱/۲ نوشته شده
بدستور آقامیر محمد حسین در ۱۱ گک که فیلمی ار آن در دانشگاه هست)
نسخه ای ار این سه اصل در مجموعه ای برد آقای مدرس رضوی هست و چنین است
رساله های مندرج در آن

۱- التظہیر که گریده ایست اربحه فیص کاشانی ار خود او (۱ پ - ۱۴ پ)
و شان «بلع» دارد

۲- وهرست مصنفات فیص که ار کتاب صافی آغاز شده و تاریخ ندارد (۱۵ پ- ۳۳ ر)
همانکه در دیباچه جلد دوم محله البیضاء چاپ آقای سید محمد مشکوة در ۱۳۳۹ ح
دیده میشود

۳- فهرست مصنفات فیص که کتابهای خود را در آن پنج پنج بخش کرده و آنها بصد
کتاب و رساله که ار ۲۰ سالگی تا ۸۳ سالگی ساخته است میرسد و آن را در ۱۰۹۰
نوشته اسب (۲۳ پ - ۲۷ پ) این یکی هم در آن دیباچه دیده میشود

۴- کیمیة علم الله قبل الایحاد عربی و در آغار آن آمده «املاء ادام الله فیصه فی
جواب کتابه نعن الافاصل من سکان الانهر الی المحقق الاستاد العلامة رفع الله قدره و
اعلی مقامه بعد ان سأل رمرة علماء العصر ولم یحییوه نما نقوم علی ساق» (۲۸ پ- ۳۰ پ
مورخ ۱۰۹۱) در پایان آمده «نقلته من خط یده متعبا الله و معاشر الباهیین بحاج
المعرفة والیقین بدوام خدمته فی اہمی العیش و ارعده»

۵- تفسیر آیه الامانة که بفارسی و در آغار آن آمده «املاء ادام الله فیصه فی جواب
من سألہ عن آیه الامانة» (۳۱ پ - ۳۲ پ)

۶- مشواق ارفیص (۳۳ پ - ۴۲ ر) نانشاه بلع

۷- سه اصل بنام صدر الدین محمد بن ابراهیم بن یحیی شیرازی که در صفحه عنوان

عیلابی و شرح خطبه عراء مسعودی مروری برای من روشن شد که میرداماد این رأی را از این دو کتاب گرفته است

۱۷- **خلق الاعمال** - که در رسائل (ص ۳۷۱-۳۷۷) در ۱۳۰۲ و با کشف الموائد حلّی در ۱۳۰۵ چاپ شده است.

(برو کلمن ۵۸۹۲ - ۲۵۹۹)

۱۸- **دیباچه هر شیء تقدیس** - میرداماد که نسخه‌ای از آن در دانشگاه هست

(۲۹۹۹)

۱۹- **دیوان** - شعرا که شاگردش فیض کاشانی پاره‌ای ارسوده‌های استاد را درود او گرد آورده و نسخه‌ای از این گزیده در کرمانشاه در مجموعه‌ای بخط کاشانی برد حاج آقا صبا پسر حاج آقا مهدی هست. از یکی از رباعیهای او بر می‌آید که در پایان زندگی نابینا شده بود (دریعه ۶۰۰۹) گزیده‌ای ارسوده‌های او در دانشگاه ش ۸۴۹/۲ (۱۳۶۹) هست و شعرهای او هست است

۲۰- **الرسالة القدسیة فی اسرار النقطه الحسنة المشیة الی اسرار الهیة النبیة** - در علم حروف است و بیان معنی نقطه بروش عارفان و در هاشم مبدء و معاد او چاپ شده است

(دیوان هند عربی ۱۶۱ - طوس ۳۱۴)

۲۱- **سریان نور وجود الحق فی الموجودات** - که در نسخه ش ۶۵۵ آستان قدس رضوی (طوس ۴ ۱۲۹) بنام فیض دانسته شده است ولی در رسائل بنام صدرای چاپ شده است در آن بندهایی به فارسی از مکتوبات عربی آمده است و بندهایی از رساله‌ای در تحقیق رمان و مکان و از فصل الخطاب

(برو کلمن S ۵۸۹۲ - دانشگاه ۲۶۰۸/۴ - مجلس ۳۴۹۲)

۲۲- **سه اصل** - به فارسی در خرده گیری از فقیهان و مجتهدان که در نسخه آستان قدس رضوی بنام «رساله در رد مسکین حکمت» و در نسخه مؤرخه بریتانیا بنام «رساله در طعن بر مجتهدین» خوانده شده است. هدایت در دیل روضة الصفا در باره آن چنین مینویسد «رساله پارسیه موسوم به سه اصل در تحقیق مبدء و معاد بطریقه ریاضت و

دربایان آن آمده

دگر چه ایضا قناد و پروبری

چون عوانی ز گل سگی حیری

گرتویی رهد ورز ولیکن حر

هیرم دورحی ولیکن تر

ور فقیهی ولیک شور انگیز

دبو حیری برور رستاحیز

ای عزیز آدم راده! هنوز بر آن سرم که راه گفت و شود با تو واسپرم، و حق نصیحت و خلوص طویت و صلاح اندیشی و دولت خواهی یکسو سپهم اگر سابقه ای داری، و بقیتی را آدمیت در تومانده است، راست بشنو! و پندارم که بشنوی، که تا امروز در هیچ کار سوده ای که بچیری و پیشیری ارری اگر چنانچه گوش داری، آن گوش که انسان را در کارست، نه گوش که در دواب و اعیان بسیارست، و این سخن در گوش کسی، و داروی تلخ نصیحت نوش کسی، بدانی که بعد از این چه نایدت کرد، و بدانی که تا امروز در هیچ کاری سوده ای که بکار عاقبت آید این حاه و منصبی که تو ندان مفتخری هر از و بال از آن میخیزد، و این عمل و دانش که تو ندان معروری حرمی از آن بحوی نمی آرد.

آغاز: «ستایش بی انتها و نای بیرون ارحم و احصا پرورد گاری را سرا است که سینه بی کینه پا کاس صافی نهاد را مصحف آیات نبات خویش گردانید و بعد چنین گوید محمد بن ابراهیم بن یحیی مشهور به صدر شیرازی بعضی اردانشمندان پرش و فساد، و متکلمان خارج از منطق صواب و حساب، و بیرون اردایره سداد و ورشاد، و متشرعان بری از شرع بندگی و انقیاد، منحرف از مسلک اعتقاد بنده و معاد، اساس تقلید در سرافکنده، یعنی درویشان شعار خود کرده اند.»

انجام: «و اگر خواهی که معنی ایمان و صلاح بدانی، و حقیقت مؤمن و صالح بشناسی، این آیت را بر خوان که ان الدین آموا و عملوا الصالحات و آخر دعویهم ان الحمد لله رب العالمین»

آن بخط دیگر آمده «رسالة صدر شیرازی فی سلوك اهل التصوف» و «سه اصل احمد صدر بروایة اخرى» (۴۳ پ - ۸۰ ر) این نسخه کهن ترین و درست ترین نسخه سه اصل و بخط یکی ارشاگردان فیض و نایند در همان ۱۰۹۱ نوشته شده باشد. همه شماره ها بخط نسخ و عنوان و شان شمکوف در کاعد فریکی و جلد مقوایی با اندازه ربعی نسخه آستانه قدس هم مانند این نسخه است ولی نسخه مجلس با اینها حدایی دارد و گویا مانند نسخه موزه بریتانیا باشد

فهرست مطلبهای این رساله که سه اصل دارد

۱- چهل معرفت نفس

۲- حب جاه و مال و میل مشهوات و لذات

۳- تسویلات نفس اماره و تدلیسات شیطان مکار

هر یکی از اینها در يك فصل است سپس نمرات و لوازم این صفات میآید در سه فصل آنگاه فصلی است در بصیحت و تمییه بر طریق سعادت و شقاوت و فصلی در پیدا کردن راه حدای و فصلی در علم مکاشفه و فصلی در ایمان و فصلی در ولایت و فصلی در سیر من الحلق الی الحق و سیر من الحق الی الحلق و فصلی در چهل متشرع و فصلی در عمل صالح و علم نافع

صدر ادر این رساله گذشته از بحث فلسفی و اخلاقی از متشرعان و فقیهان خرده گرفته و آن را گویا در رد کسی نوشته است و در آن در پایان فصل علم مکاشفه (۶۸ پ) چنین میگوید «عریض من اگر علم همین است که تو میدانی، و علم شریعت و علم تفسیر و حدیث، باطن نهاده ای، و آنچه تو ندانی و نتوانی دانست صحیح باشد، پس قامت علم عجب کوتاه، و عرصه دل تاریک و سیاه، و فسحت میدان معرفت و محال داش بعایت تنگ، و پای خرده سحت سست و لمگ خواهد بود! و کمال بر خود وقف مکن، و «فوق کل دی علم علیم، بر حوان، و اریں حجابها و کدورتها و کجیها که در مثال آینه مدکور است بدر آویاک شوا

«لتعلم کم حبابا فی الروایا»

ش ۱۷۴ و ۸۸۲ - ف ۲۹۲ و ش ۲۷۵۳ - مجلس ۲ (۴۸)
 حاجی ملاهادی سرواری حاشیه‌ای بر آن دارد که با اصل کتاب چاپ شده است
 (داشگاه ش ۲۷۵۳ - طوس ۴ ۸۸ ش ۵۳۱ و ۵۳۲)
 مولی علی بن حمشید، بوری ماردنرانی سپاهانی هم بر آن حاشیه نوشته است
 (۲۴۴ف)

ابوالقاسم بن احمد یردی بحواش محمد ولی میرزا پسر فتح علی شاه در یکشنبه
 ۱/۱۲۴۵ آن را بخاری برگرداند (طوس ۴ ۴۷ ش ۴۰۴) او مترجم شرایع است
 بحواش همین کس (حقوق ۵۳)

۲۷- **القضاء والقدر فی افعال البشر** - (رسالة فی مسألة) که در رسائل
 (ص ۱۴۸-۲۳۷) در ۱۳۰۲ چاپ شده است گویا رسالة الحبر والمویص بالحس والقدر
 که بروکلمس (۴۱۳۲) یاد کرده همین کتاب است
 (بروکلمس ۲ ۵۸۹ - ف ۳۱۸ بیرش ۷/۲۰۶۸)

۲۸- **کسر اصنام الجاهلیة فی ذم المتصوفین** - که در یک مقدمه و چهارمقاله و
 یک حاتمه است (بروکلمس ۲ ۴۱۳ - مجلس ۴ ۱۹۸)

۲۹- **لمیة اختصاص المنطقة بموضع مبین من الفلك** - (مقاله فی .) (طوس
 ۲۰۱۴ در دسال نسخة شعای ش ۸۷۶)

۳۰- **المبدء والمعاد** - در دوفی بحسب ربویات در سه مقاله، دومی در دستاخی
 در یک مقدمه و چهارمقاله، و گویا از مبدء و معاد ابن سینا می‌خواهد پیروی کند
 (بروکلمس ۲ S ۵۸۹ - طلس ۱۲۲ - طوس ۴ ۲۳۵ - ف ۳۴۴)

حاج ملاهادی سرواری بر آن حاشیه ای دارد که بچاپ رسیده است (طوس
 ۸۹۴)

این کتاب ماحواشی سرواری در ۱۳۱۴ در تهران بچاپ سبکی رسیده است
 ۳۱- **مشیابه القرآنی** - در شش فصل است و صدر از آن ارره‌گدر عرفانی و فلسفی
 از این مسئله دینی بحث نموده است
 (مروی ۱۹۲۱)

۲۳- شرح الکافی - شرحی است آمیخته با عرفان و فلسفه از ابو ترکافی کلینی
ار آثار تاحدith ۵۱۳ (بحر ولایة امر الله وحرية علم الله وعية وحی الله) ارباب ۱۱ کتاب
الحجة و او توانست آن را بنیای برساند و در گذشت او در ۱۰۴۴ شرح کتاب عقل
و جهل و توحید را بنیای رسانده است (ادبات ۳۴۱ - برو کلمس S ۲ ۵۸۹ - برون
۲۳ - مجلس ۲ ۱۴ و ۴۳ ۴)

ملا علی نوری بر آن حاشیه دارد (مجلس ۴ ۴۳) سید عبدالرزاق آن را در
تهران در ۱۲۸۲ بچاپ سنگی رسانده است

او در آثار مہموسد که در میانه سحابم اگر نآوردن گفته‌ها مشایخ مشهور
می‌پردازم برای اینست که علی (ع) فرموده است که بگوینده منکر و بگفته منکر
چند روایت او ارشیخ نهایی و سید داماد و شیخ رب الدین در آثار شرح حدیث
بحسب آئین آمده است

۲۴- شرح الهدایة الاثریة - که شرحی است بر الهدایة انیر الدین ابهری و
در تهران سال ۱۳۱۳ بچاپ سنگی رسیده است در آن ار اسفار اربعه یاد شده است
(ص ۲۱۳ و ۲۲۳) (برو کلمس ۱ ۴۶۲ و S ۱ ۸۴۰ - طلس ۱۰۹ - طوس ۱ ۵۳ و ۴
۱۹۷ - ف ۲۸۴ - مجلس ۲ ۶۹ - ملی ۱ ۱۲۰)

مولوی میرزا محمد حسن (در چاپ شده - مجلس ۲ ۴۷۹ ش ۷۶۰) و آقاعلی
مدرس و محمد هادی حسینی و میرزا ابوالحسن حلوه (چاپی) و ملا نظام الدین بن
ملا قطب الدین سہالی در گذشته ۱۱۶۱ و بحر العلوم ابوالعیش عبدالعلی محمد بن
نظام الدین در گذشته ۱۲۳۵ (بهار ش ۳۲۴ و ۳۳۴) بر آن حاشیه نوشته اند

۲۵- الشواهد الربوبیة - حرشواهد ربوبیة متداول است و فهرست مابند است
ار مسائل فلسفی که خود او در کتابهای خویش ار آنها بحث کرده است، در آن ار نام کتاب
و مؤلف یاد شده است (سپه ش ۶۳۱۹/۵)

۲۶- الشواهد الربوبیة فی المناهج السلوکیة - در پنج مشهد است و ار
بهترین کتب موحر اوست و در ۱۲۸۶ بچاپ سنگی رسیده است در آن از اتحاد عاقل
و معقول یاد شده (ص ۱۶۶-۱۶۹) و از اسفار اربعه (ص ۹) و ارمند و معاد (ص ۱۴۸).
(برو کلمس S ۲ ۵۸۹ - برلین ۳۰۶۵ - برون supp ۱۳۴ - طلس ۱۱۹ - طوس

۳۶- **مفتاح الغیب** - که با شرح اصول کافی در ایران بچاپ سسکی رسیده است (بروکلمن S ۵۸۹ ۲ دانشگاه ش ۲۲۸۵ و ۲۷۹۹ - طوس ۴ ۲۵۰ - مجلس ۲ ۴۰) در بیست مفتاح است و او در مفتاح دوازدهم آن گزیده‌ای از رساله حدوث خود را می‌آورد (ص ۱۰۸ و ۱۰۰) در این کتاب بیشتر آراء فلسفی صدر را آمیخته با کتاب و سنت دیده میشود و پیداست که او آن را پس از پختگی و سرآمدن در عرفان فلسفی خاص خود ساخته است او در دیباچه آن از دشمنان حکمت و عرفان یاد میکند و از آنها مینالد

۳۷- **نامه صدر** - (ربو ۲/۴۱۷ دیل)

۳۸- **نامه صدر ابی‌سید داما** - (طوس ۴ ۱۰۹ در سال نسخه ش ۵۹۰)

۳۹- **الواردات القلییه یا التسیحات القلییه فی معرفة الربوبیه** - که در رسائل در ۱۳۰ بچاپ رسیده است (بروکلمن S ۵۸۹ ۲ - حقوق ۲۸۹ - ربو فارسی ۸۲۹ و عربی ۴۰۱ - طوس ۴ ۲۶۹ - ف ۳۹۷ - مجلس ۲ ۵۰ و ۳۴۹) این رساله عرفانی فلسفی مانند شواهد ربوبیه موحز است و عموماًهای فیض دارد و در آن از سبایشگران دربار بکوهش شده است (ص ۲۵۸)

۴۰- **الوجود** - که نسخه آن در کتابخانه دانشکده حقوق (فهرست ص ۵۰۰) هست (بروکلمن S ۵۸۹ ۲)

ب - آثار محول و مشکوک

چنانکه گفته‌ام در فهرستها و سرگذشت نامه‌ها در شمار آثار صدرای شیرازی باین نامها بربر می‌خوریم و برخی را من هیچ بشناخته‌ام و برخی هم باید از دیگران باشد

۱- **آداب البحث والمناظره** (بروکلمن S ۵۸۹ ۲)

۲- **اثبات واحب الوجود** (رساله فی) (بروکلمن S ۵۸۹ ۲ نسخه رامپور)

ناید از صدر دشتگی باشد

۳- **احوة الاسئلة** (رساله فی) (بروکلمن S ۵۸۹ ۲)

۴- **الامامة**

۵- **بحث المعالطات** (رساله فی) (بروکلمن S ۵۸۹ ۲)

۶- **بدء وجود الانسان** (رساله فی) .

۳۲- المزاج - (رسالة)

(طوس ۱۴۳۴)

۳۳- المشاعر - دارای فاتحه و هشت شعر و سه مہج و حاتمه چنانکه در چاپ سبکی ۱۳۱۵ دیده میشود و ترتیب آن گویا آشفته‌گی دارد رسالۀ خوبی است و موحرو در آن آمده که من پیشها ماهیت را اصل میدانستم و اکنون از این رای بر گشتم (ص ۴۵) و از «کتب و رسائل» در آن یاد گردیده (ص ۵)

(برو کلمس ۲S ۵۸۹ - برون ۱۵۵ - حقوق ۴۶۴ - طوس ۲۴۲۴ - ف ۳۵۵ مجلس ۴۹۲)

شیخ احمد احسائی شرحی بر آن نوشته و از آن حردہ گیری نموده اسب (حقوق ۳۸۶)

آخوند ملا اسماعیل سپاهانی در رد احسائی آن را شرحی کرده که بیمی از آن نامشاعر و نیمۀ دوم با اسرار الایات بچاپ رسیده است
حاج مولی محمد جعفر بن محمد صادق لنکرودی لاهیجانی بیر بر آن شرحی دارد (طوس ۱۹۲۴ ش ۸۴۶ - ف ۲۸۲)

بدیع الملک میرزا عماد الدوله دولتشاهی با نظر باین کتاب دروسی گفته که ماسد شرحی بر آن گردآوری شده و عماد الحکمة خوانده میشود (مجلس ۹۲ ش ۱۰۰)
آخوند ملاعلی بوری و مولی رین العابدین بن محمد حواد بوری و میرزای حلوه (در نسخة ش ۱۰۱ مجلس) و میرزا احمد بن محمد ابراهیم بن حاج نعمۃ اللہ ارد کانی شیرازی بنام نور البصائر فی حل مشکلات المشاعر بنام وکیل الدوله (ف ۲۴۵ - چاپ شده) بر آن حاشیه نوشته اند

۳۴- المظاهر الالهية في اسرار العلوم الکمالية - دریک مقدمه و دوف و یک حاتمه است و در مبدء و معاد با تطبیق با آیات قرآن و در هاشم مدد و معاد در ۱۳۱۴ بچاپ رسیده است (طوس ۳۵۲۰۴ - ف ۳۵۹)

۳۵- المبادئ الجسماني - (رسالة فی) (طوس ۲۰۱۴ در دسال نسخة شفای ش ۸۷۶ - گویا همانکه در ف ۳۲۲ آمده است)

۷- تحرید مقالات ارسطو (رسالة فی) (برو کلمس S ۵۸۹۲)

۸- حاشیه ابوالترنیل

۹- حاشیه الرواشح السماویة

۱۰- حاشیه الروصة المهیة که گویا از یسراواست (دریعه ۹۶۶)

۱۱- حاشیه شرح التحرید گویا از صدرالدین دمشکی ناپسرسدراى شیرازی

۱۲- رموز القرآن (رسالة فی) (برو کلمس S ۵۸۹۲)

۱۳- شمهة الحدرا الاصم که باید اردشتکی باشد (برو کلمس S ۵۸۹۲)

۱۴- الفوائد (رسالة فی) (برو کلمس S ۵۸۹۲)

۱۵- القواعد الملکوتیة

۱۶- الکمر والایمان (رسالة فی) (برو کلمس S ۵۸۹۲ نسخه رامپور)

۱۷- المسائح الاعتقادیة (رسالة فی) (برو کلمس S ۴۱۳۲)

۱۸- المسائل القدسیة

سر گذشت صدرای شیرازی در روایات الحبات (ص چاپ دوم) و مستدرک (۴۲۲۳)

و ریحانة الادب (۴۵۹۲) که از بسیاری از کتب صحیح و منحول اودر آن یاد شده است و در بسیاری از کتابهای دیگر هست در دریعه هم هسته گریخته بیر دیده میشود در کتاب دینهای آسیا تألیف گویمو (ص ۸۴) و یادنامه دیمشاه ایرانی (گفتار رشیدیاسمی درباره حرکت جوهری) و در رساله الاسلام از او یاد شده است

خط او هم در نسخه هاهست و در دانشگاه نسخه ای از شرح هدایه هست که خط او شاید باشد (ش ۲۵۴ ص ۲۸۴ فهرست از نگارنده) و همچنین نسخه ای از حدوث العالم در آنجا هست نانامه او شمسای گیلانی که می نویسد من این رساله را برای توفیق ستاده ام و همه بخط او است (ش ۲۶۰۲) در این نسخه حاتمه ای که در نسخه دیگری که از روی خط او نوشته شده است (ش ۲۶۰۸/۶ دانشگاه) دیده میشود نیست در فهرست کتابخانه ملی فرهنگ (۹۶۱) از خط و مهر محمد رضا بن صدرالدین محمد شیرازی که بر صفحه عنوان مجمع الفائدة والمهران اردبیلی است یاد شده است.

The Faculty of Theology
Tehran University

**A Bibliography of the Writings
of Mullâ Sadrâ**

by

Muhammad Taqî Danechepajuh

lecturer in

Tehran University

On the occasion of the 40th anniversary
of the birth of Sadr al-Dîn

Sadrâ